

# Co by také mohlo patřit do nového trestního řádu



Právě jsme prožili díky politické předvolební kampani nápor programů jednotlivých stran. Ty obsahovaly, dá se říci povinně, i sliby, jak vylepšit náš právní řád, justici a povědomí občanů o jejich právech a povinnostech.

**M**imo obecná prohlášení o zvýšení vymahatelnosti práva, zabezpečení spravedlnosti pro každého, zjednodušení a zrychlení soudních řízení a snížení počtu přijímaných zákonů a zvýšení jejich kvality, trestání zneužívání odposlechů a zvýšení práv občanů na obranu obydlí a soukromého majetku, jsem nezaregis-

troval konkrétnější a smysluplné návrhy na vylepšení právního systému a justičního světa.

Již poměrně dlouho se hovoří o potřebě nových soudních řádů, konkrétně občanského soudního a trestního. Jsou to logické požadavky následující po přijetí nových základních kodexů občanského a trestního práva.

Již pouhým srovnáním roků, kdy byly oba řády uvedeny do života, občanský v roce 1964 a trestní v roce 1962, s roky účinnosti nového občanského zákoníku 2014 a trestního zákona 2010, je patrné, že tyto normy nemohou být v úplném souladu, neboť vznikly za zcela odlišných společenských podmínek, i když se dodnes jimi řídí jednání civilních i trestních soudů v České republice.

## Rekodifikace trestního řádu

Nevím přesně, v jakém stadiu a hloubce je příprava nového trestního řádu. Informace o této důležité změně řízení před trestními soudy jsou různé a nedávají ucelený

přehled o již zpracovaných změnách a ani připravovaných. Zřejmě jsou dvě centra zabývající se touto materií. Ministerstvo spravedlnosti České republiky a Právnická fakulta Univerzity Karlovy. Je škoda, že není jeden systém zastřešující tuto rekodifikaci a z něj vycházející výstupy podrobeny přehledné diskusi a informující odbornou i laickou veřejnost zejména o zásadních změnách, které jsou navrhovány a třeba již zpracovány. Informace na stránkách Ministerstva spravedlnosti k této problematice jsou zřejmě již staršího data a obecného charakteru. Práce jistě postoupily ke konkrétním výstupům, které ale nejsou běžně přístupné.

## Návrhy na zrychlení trestního řízení

Považuji za velmi nešťastné, že jedna ze základních zásad našeho trestního řízení zakotvená v § 2 odst. 5 trestního řádu, že skutkový stav věci má být zjištěn tak, aby o něm nebyly důvodné pochybnosti, je orgány činnými v trestním řízení vykládána velmi extenzivně. Jsou-li totiž pouze pochybnosti, státní zástupce obžalobu podá, protože nemá „důvodné pochybnosti“.

Po roce 1989 proběhla řada velkých trestních kauz zejména hospodářského charakteru, které byly zakončeny zproštějícím rozsudkem, ačkoli takovéto rozhodnutí mohlo být vyřčeno již v přípravném řízení ve formě zastavení trestního stíhání, protože se skutek nestal nebo, že skutek není trestným činem.

Bohužel v právních názorech státního zastupitelství došlo od roku 1989 k jakémusi posunu, že v případě pochybností je třeba věc odžalovat a necht jí zprostit soud.

V době minulé, aniž bych ji vzýval, byl běžný opačný přístup vyšetřujících orgánů, že v případě pochybností sami policejní vyšetřovatelé pod dohledem tehdejší prokuratury trestní řízení zastavovali. Z neznámých důvodů přestala být důsledně aplikována v těchto případech zásada „in dubio pro reo“. Považoval bych za odpovídající dnešní době, která zdůrazňuje ochranu lidských a občanských práv, zdůraznění aplikace této zá-

sady přímo v novém trestním řádu. Tím by se zamezilo zbytečnému zatěžování soudů a zároveň by nedocházelo jako nyní i k mnohaletému podrobení stíhaných osob mimořádnému psychickému náporu, někdy až k jejich občanské a ekonomické likvidaci.

Zrychlení trestního řízení by bylo možno dosáhnout i jednou jednoduchou úpravou provádění dokazování listinami. Stačilo by zakotvit do nového trestního řádu povinnost účastníků se s listinami seznámit před zasedáním soudu, potom by ani nemusely být dávány k nahlédnutí. Zůstalo by účastníkům právo požadovat jejich předložení svědkům či znalcům.

Další zrychlení by bylo možné v případě znaleckého zkoumání psychiatry a psychology. Tito znalci v podstatě vždy po skutkové stránce vycházejí ze situace, že obžalovaný trestný čin spáchal. Jejich zkoumání a závěry hodnotí subjektivní stránku jednání obžalovaného a někdy se vztahují i k objektivní stránce přečinu či zločinu.

V případě, že obžalovaný trestnou činnost popírá, považují závěry těchto znalců za předčasné a v podstatě za porušující § 2 odst. 2 tr. řádu, že nelze na toho, proti němuž se vede trestní řízení, hledět, jako by byl vinen.

Celá tato situace je porušováním presumpce neviny. Takovéto zkoumání duševního stavu by mělo nastat až po pravomocném zjištění viny.

## Návrhy na dosažení ještě větší rovnosti stran

Zejména v počátcích trestního stíhání bývá obviněný ve značně nevýhodě proti orgánům činným v trestním řízení, pokud jde o znalost podkladů (důkazů) podporujících závěr o spáchání přečinu či zločinu. Jeho obranou je stížnost podaná do tří dnů. V této situaci ale často dochází ke křivění tohoto opravného prostředku s právem nahlížet do spisu. Protože stížnost může být podána tzv. blanketní a následně doplněna ve lhůtě, kterou většinou do ní uvede obhájce, stává se v tu chvíli důležitým úkonem nahlédnutí do spisu, za účelem odůvodnění stížnosti.

Orgán činný v trestním řízení může dle § 65, odst. 2 tr. řádu ze závažných důvodů nahlédnutí odepřít. Toto rozhodnutí sice podléhá přezkumu státním zástupcem, ale většinou takovéto žádosti dle § 157a trestního řádu není vyhověno a postup vyšetřovatele je pokryt. Za účelem zachování rovnosti stran a možnosti obviněného řádně se hájit od vznesení obvinění by mělo být nově minimálně zakotveno právo obviněného na nahlédnutí dle § 157a trestního řádu, pokud podal stížnost.

U institutu stížnosti proti zahájení trestního stíhání je ještě jeden problém. Státní zástupce nemá lhůtu, dokdy musí o stížnosti rozhodnout. Obviněný má tři dny k podání stížnosti. Na jejím základě má státní zástupce posoudit úroveň důkazů, které byly podkladem pro zahájení trestního řízení. Jelikož může rozhodovat až s velkým časovým odstupem, má možnost se samozřejmě seznámit i s dalšími důkazy, které stále mohou být upřeny obviněnému. Korektnímu trestnímu řízení by odpovídala také lhůta tří dnů od obdržení stížnosti o ní rozhodnout.

Právo orgánu činného v trestním řízení neumožnit nahlížení do spisu až do oznámení možnosti prostudovat spis na konci vyšetřování také představuje neodůvodněnou výhodu vyšetřovatele. Mělo by být v novém zákoně alespoň zakotveno toto právo od okamžiku výsledku obviněného jako nezpochybnitelné a obligatorní.

## Ještě několik poznámek k rekodifikaci trestního řízení

Dalším problémem oslabujícím pozici obviněného je nemožnost, aby obdržel po podání vysvětlení dle § 158 trestního řádu kopii svého výsledku. Má-li toto právo obviněný ke všem důkazům založeným ve spisu časově podle toho, jak jsou do spisu vkládány, tak není důvod tuto listinu z tohoto práva vyjimat. Vzhledem k možnému dlouhému časovému odstupu od podání vysvětlení k hlavnímu líčení a postupu soudu dle § 211 odst. 6 trestního řádu při možnosti odmítnutí nahlédnutí do spisu až do skončení vyšetřování, jeví se nemožnost získat kopii

výslechu dle § 158 trestního řádu jako určitý kapric pouze ztěžující pozici obviněného. Ten má zase možnost „znehodnotit“ protokol o podání vysvětlení svým nesouhlasem k postupu dle § 211 odst. 6 tr. řádu.

Poslední moje připomínka se týká neplatných důkazů. O tomto problému jsem psal již do Právního prostoru v březnu 2017.

## Co s neplatným důkazem v trestním řízení

Trestní řád č. 141/1961 Sb. v § 89–118 zakotvuje, co může být důkazem v trestním řízení. Z § 89 odst. 2 tr. ř. vyplývá, že za důkaz může sloužit vše, co může přispět k objasnění, zejména výpověď obviněného a svědků, znalecké posudky, věci a listiny důležité pro trestní řízení a ohledání.

O důkazech shromážděných v tr. spisu se má za to, že byly opatřeny orgány činnými v trestním řízení zákonným způsobem a tudíž jsou způsobilé postoupit další fázi trestního řízení. Není-li tomu tak, jedná se o důkazy nezákonné. Trestní spis je po formální stránce vytvářen dle pravidel zakotvených v nižších právních normách. Jeho struktura je uzavřena číslováním jednotlivých listů, čímž je zamezeno s nimi manipulovat či je ze spisu odebírat.

Co ale se situací, když se v průběhu trestního řízení zjistí, že některé tzv. důkazy do něj nepatří, neboť okolnosti, za nichž byly opatřeny, nesplňují požadavek zákonnosti.

Jednou ze zákonných pojištěk, jak vyloučit takovéto důkazy, je jejich zákonný přezkum buď aktuálním orgánem trestního řízení, který v danou chvíli ve věci rozhoduje nebo přezkum vyšší instancí (např. v rámci odvolání či dovolání atd.).

V současné době ale není v zákonných normách zakotvena bližší úprava postupu, jak eliminovat účinek neplatných důkazů na vědomí a rozhodování orgánů činných v trestním řízení. Trestní řád č. 141/1961 Sb. nic takového neupravuje.

Jednou ze základních zásad trestního řízení, je zásada přiměřenosti. Zaručuje, že je-li důkaz proveden přímo před orgánem trestního řízení, tak zanechává stopu v paměti osob dokazování provádějících a o věci rozhodujících, i když se jedná o důkaz neplatný. Pokud se tyto osoby opětovně dostanou k novému rozhodování předmětné tr. věci, nastává problém, jak zajistit jejich oproštění od v minulosti získaných nesprávných vědomostí. Takováto situace je o to více akutní, pokud zjištění o nezákonném důkazu učiní nadřízený orgán i proti názoru podřízeného orgánu a takovéto rozhodnutí nabyde právní moci.

Domnívám se, že v zájmu zajištění objektivitativy a zákonnosti při novém rozhodování by neplatné důkazy neměly být vůbec k dispozici orgánům činným v trestním řízení.

Zajištění dalšího postupu za takovéto situace v trestním řízení vidím ve dvou krocích.

Za prvé odstranit neplatné důkazy z trestního spisu. Zřejmě by muselo dojít k úpravě tr. řádu, případně nižších právních norem upravujících vedení spisu. Postižené důkazy by měly být fyzicky ze spisu vyjmuty a možná protokolárně zničeny. Může vyvstat námitka, že by se s nimi již nemohla seznámit vyšší instance trestního řízení, která by je mohla uznat opět za platné. Pokud by nastala takováto situace, musela by se prostě respektovat právní moc rozhodnutí o neplatnosti.

Za druhé, aby neplatnými důkazy nebyla zatížena mysl orgánů tr. řízení pro další rozhodování, mohla by takováto situace být dalším důvodem pro odejmutí věci doposud rozhodujícímu orgánu a přikázána jinému. Ten by neměl mysl zatíženou předchozím řízením, kde se použily neplatné důkazy. Ustanovení § 262 tr. ř. č. 141/61 Sb., takovýto postup umožňuje, neboť zakotvuje tzv. volnou úvahu, že odvolací soud může nařídit při vrácení věci její projednání a rozhodnutí v jiném složení senátu. Případně může nařídit projednání a rozhodnutí jiným soudem téhož druhu a stupně v jeho obvodu. Myslím, že takovýto postup by se dal dostatečně vyspecifikovat judikaturou.

Závěrem lze uvést, že naznačené postupy by mohly být drobným podnětem do nového připravovaného trestního řádu. ●

JUDr. Jiří Polanský, advokát  
TOMAN, DEVÁTÝ & PARTNEŘI  
advokátní kancelář, s.r.o.,  
člen Unie obhájců České republiky

